

Балацька О. Р.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Національного університету «Острозька академія»

ORCID: 0009-0008-0561-9220

Ткачук Ю. С.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Національного університету «Острозька академія»

ORCID: 0009-0009-2846-5831

ДЕЯКІ ПРИНЦИПИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ «НАВЧАННЯ» ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

SOME PRINCIPLES FOR USING THE RESULTS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE “TRAINING”

Стаття присвячена дослідженню практичних проблемних питань, які виникають у зв'язку з використанням генеративного штучного інтелекту, зокрема в процесі навчання, викладання, провадження наукової (творчої діяльності). Автори наголошують, що результатом роботи штучного інтелекту є певна копіювання з даних, що не має ознак оригінальності. Встановлено, що поняття «копіювання» як вид порушення академічної доброчесності перебуває поза правовою площиною законодавства України про освіту, та розкрито правовий вимір бази даних (копіювання даних) у нормах законодавства про авторське право і суміжні права. Наведено приклади судових процесів у США щодо несанкціонованого використання авторських творів для навчання штучного інтелекту. Висловлено думку щодо необхідності оцінки залученості людини до створення об'єкту такого роду, встановлення умов, чітких критеріїв та порядку констатування копіювання як виду академічної недоброчесності.

У статті визначено важливість встановлення принципів використання штучного інтелекту, зокрема на основі прийнятих ЮНЕСКО у листопаді 2021 року «Рекомендацій етичності штучного інтелекту» автори виокремили кілька основних принципів, які матимуть вплив і на повсякденне використання генеративного штучного інтелекту: людського нагляду за системами штучного інтелекту та визначення відповідальності, відповідальності та підзвітності, багатостороннього та адаптивного управління та співпраці з урядами держав, право на конфіденційність і захист даних. Автори висловили пропозиції щодо формулювання принципів, які доцільно передбачити в українському законодавстві в контексті забезпечення регулювання правових відносин з використанням штучного інтелекту. Такими принципами у статті названо державного нагляду за виходом (спочатку допуском) систем штучного інтелекту на український ринок Інтернет-послуг та належності відповідальності. Як підсумок, автори зазначають про необхідність внесення змін до законодавства про авторське право та суміжні права та про освіту.

Ключові слова: авторське право, академічна доброчесність, гармонізація законодавства, інтелектуальна власність, копіювання, об'єкт авторського права, право ЄС, штучний інтелект.

The article is dedicated to examining practical challenges associated with the use of generative artificial intelligence, particularly in the contexts of education, teaching, and scientific (creative) activities. The authors emphasize that the outcomes generated by artificial intelligence are compilations of data lacking originality. It is established that the concept of “compilation” as a form of academic dishonesty is not addressed within the legal framework of Ukrainian educational legislation. The article explores the legal dimension of databases (data compilations) under copyright and related rights laws. Examples of legal proceedings in the United States concerning the unauthorized use of copyrighted works for training artificial intelligence are provided. The authors argue for the need to assess human involvement in the creation of such objects and to establish conditions, clear criteria, and procedures for recognizing compilation as a form of academic dishonesty.

The article highlights the importance of defining principles for the use of artificial intelligence. Referring to UNESCO's “Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence” adopted in November 2021, the authors identify several core principles that could influence the everyday application of generative artificial intelligence. These include human oversight of AI systems and determination of accountability, responsibility, and transparency, multilateral and adaptive governance, and collaboration with state governments, as well as the right to privacy and data protection. The authors propose principles to be incorporated into Ukrainian legislation to regulate legal relations involving artificial intelligence. Among these principles, the article underscores the need for state oversight of the introduction (and initial approval) of AI systems into the Ukrainian

internet services market and the delineation of responsibility. In conclusion, the authors stress the necessity of amending copyright, related rights, and educational legislation.

Key words: *copyright, academic integrity, legislative harmonization, intellectual property, compilation, copyright object, EU law, artificial intelligence.*

Хоча розробки штучного інтелекту (ШІ, artificial intelligence) розпочались ще у другій половині ХХ століття, у вільний доступ користувачів мережі Інтернет він потрапив лише кілька років тому. Проте загальна доступність штучного інтелекту в сучасному світі постала як глобальний виклик для інформаційних систем та спричинила гостру необхідність в правовому регулюванні його використання. Окрім того, швидка динаміка розвитку все нових продуктів на основі штучного інтелекту вимагає негайного законотворючого реагування з метою забезпечення правомірного використання штучного інтелекту та запобігання порушенню прав, зокрема, інтелектуальної власності.

Тема правового регулювання використання штучного інтелекту та прав на результати такого використання висвітлювалась у наукових працях українських авторів, зокрема Т. Каткової [1], Ю. Муравської [2], О. Намясенко [3], С. Ратушного [3], А. Шевченко [4], О. Явтушенко [5], М. Янишівського [6], Т. Ярошевської [7] та інших. У правовій доктрині та практиці спостерігається підвищення інтересу до цієї теми останні роки, зокрема у зв'язку з впровадженням електронного документообігу та електронного судочинства, поширеністю технологій штучного інтелекту, зростанням діджиталізації в усіх сферах суспільного життя. Та зі схваленням Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р [8], створенням Міністерством цифрової трансформації України Дорожньої карти з регулювання штучного інтелекту в Україні [9]. Водночас на даний момент у світі не створено повноцінної законодавчої бази щодо регулювання використання штучного інтелекту, проте як окремі країни, так і наддержавні утворення та міжнародні організації, здійснюють напрацювання такої бази.

Як стверджує Т. Ярошевська для адаптації національної правової системи до законодавства країн-членів Європейського Союзу та у тому числі перемоги нашої держави проти російських окупантів, доцільно удосконалити правове регулювання відносин у сфері використання технологій зі штучним інтелектом, застосовуючи позитивний досвід європейських країн у цій важливій сфері [7].

Метою цієї статті є розгляд проблематики регулювання штучного інтелекту у сфері інтелектуальної власності з обґрунтуванням потреби першочергово визначення системи принципів використання штучного інтелекту та регулювання об'єктів інтелектуальної власності створених за його допомогою.

Попри те, що системи штучного інтелекту є різноплановими, а тому спроби його регулювання визначають узагальнені правила та принципи, варто розуміти, що на даний момент є потреба пошуку шляхів вирішення і конкретних проблем, які вже постали у побутовому використанні штучного інтелекту.

Зокрема такими питаннями є використання ШІ у освітньому процесі та залучення його до виконання завдань, які мають виконуватись учасниками освітнього процесу самостійно. Нині штучний інтелект здатен не лише підібрати інформацію, виконуючи роль пошукової програми, а й написати як реферат, так і наукову роботу, до якої ставиться вимога оригінальності та авторства. Також штучний інтелект здатен намалювати картину, створити музичний твір чи художній твір. Попри це штучний інтелект на даному етапі свого розвитку не може створити оригінальний об'єкт. Результатом роботи штучного інтелекту є певна компіляція з даних, які використовувались для «навчання» цієї системи. Частина з сучасних програм штучного інтелекту використовує дані, які є у вільному доступі у мережі Інтернет. З огляду на зазначене остаточний твір, згенерований штучним інтелектом, є певною компіляцією вже наявних даних у мережі Інтернет, які програма змогла знайти за запитом, що сформований людиною. Виходячи з вищевикладеного постає низка проблемних питань щодо: оригінальності створеного штучним інтелектом твору та його правова оцінка як об'єкту інтелектуальної власності, залученості людини до створення цієї роботи (об'єкту), авторського права на такий твір, а також правомірності використання оригінальних авторських творів для «навчання» штучного інтелекту та їх використання в остаточній компіляції, тобто творі, створеному штучним інтелектом.

Цікавим є те, що на сьогодні відносини щодо компіляції є недостатньо зрозумілими та врегульованими у правовій площині. Це стосується як процесу створення твору у зазначений вище спосіб штучним інтелектом, так і результату такої діяльності людини. Адже виходячи з поняття терміну «компіляція» він може застосовуватись у двох розуміннях та виступати як дієсловом, так й іменником. Так, Академічний тлумачний словник української мови містить таке значення слова «компіляція»: 1) писання твору на підставі чужих матеріалів без самостійного дослідження й опрацювання джерел; компілювання. 2) твір, написаний таким способом [10]. У Вікіпедії термін «компіляція» визначено як (від лат. *compilatio* – крадіжка, грабіж; від лат. *compilo* – грабую) – несамотійна або неоригі-

нальна літературна чи наукова праця, побудована на використанні чужих літературних або наукових творів. Твір, скроєний зі шматків інших книг, текстів або чужих творів [11]. Отож, термін “компіляція” може позначати як діяльність людини щодо створення твору, так і власне сам твір, який був створений у такий спосіб.

Законодавство про освіту та вищу освіту не оперує терміном “компіляція”. Відтак нині відсутні правові підстави визначення компіляції як порушення етичних норм учасниками освітнього процесу, зокрема академічної доброчесності, та притягнення до академічної відповідальності за навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності у спосіб компілювання, зокрема з використанням ШІ. Водночас використання ШІ може свідчити про несамостійність виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання в порушення абзацу другої частини третьої статті 42 Закону України “Про освіту” від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII зі змінами [12].

Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX зі змінами (далі – Закон) містить визначення терміну “компіляція” як “база даних (компіляція даних) – сукупність творів, даних або будь-якої іншої інформації у довільній формі, що розташовані у систематизованому або упорядкованому вигляді, що можуть бути доступні за допомогою спеціальної пошукової системи та/або на основі електронних засобів (комп’ютера) чи інших засобів” (п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону) [13]. У зв’язку з цим законодавчим тлумаченням терміну можна зробити висновок, що термін “компіляція даних” є тотожний терміну “база даних” в розумінні права інтелектуальної власності.

Згідно з п. 17 ч. 1 ст. 6 Закону “бази даних (компіляції даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності” входять до переліку об’єктів авторського права [13]. Окрім того, ч. 4 ст. 8 Закону визначає, що неоригінальний твір створений комп’ютерною програмою не є об’єктом авторського права проте охороняється правом особливого роду (*sui generis*). Згідно з ст. 33 Закону [13] неоригінальним об’єктом, згенерованим комп’ютерною програмою, є об’єкт, що відрізняється від існуючих подібних об’єктів та утворений у результаті функціонування комп’ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об’єкта, проте твори створені людиною з використанням комп’ютерних програм не вважаються неоригінальними об’єктами, згенерованими комп’ютерною програмою.

Отже, враховуючи залученість людини до створення певного твору за допомогою штучного інтелекту ми не можемо говорити про право особливого роду (*sui generis*) для таких об’єктів. Водночас подібний об’єкт і не може

розглядатися як створений людиною, оскільки попри створення чіткого запиту до програми штучного інтелекту – результатом є об’єкт, який складається з компіляції інших авторських творів, а ст. 1 Закону [13] визначає автора твору як людину, яка своєю творчою діяльністю створила твір.

Проте має право на життя думка, що можливість віднесення твору, створеного штучним інтелектом до неоригінальних об’єктів, згенерованих комп’ютерною програмою, та його захист правом особливого роду може також залежати і від рівня залученості людини до процесу створення. Варто зазначити, що введення такої правової точки зору може значно ускладнити використання законодавства на практиці, а тому при формуванні законодавчої бази необхідне створення чітких формулювань подібних умов. Більше того оскільки компіляція, зокрема генерування твору штучним інтелектом на основі наявних баз даних, може свідчити про академічну недоброчесність як правопорушення під час навчання, викладання, наукової (творчої) діяльності важливо встановити умови, чіткі критерії та порядок констатування компіляції як виду академічної недоброчесності. Зокрема до ознак компіляції можна віднести одночасне встановлення того, що один твір (текст) створюється (компонуються) на основі компоювання декількох авторських творів (текстів), при цьому дослідник надає матеріалу нового, не властивого оригіналу змісту та не проводить самостійного дослідження та опрацювання джерел. Крім того, компіляція передбачає створення наукового результату на основі компоювання (складання) частин декількох творів, за відсутності опрацювання та використання інших джерел.

Аналізуючи законодавчі норми щодо права особливого роду та авторства, можна розглянути об’єкти створені штучним інтелектом як такі, які не містять творчої діяльності людини для того, щоб вважатися об’єктами авторського права та водночас не підпадають під категорію неоригінальних об’єктів, згенерованих комп’ютерною програмою.

Окрім вищезазначеної проблематики варто звернути увагу і на сам факт «навчання» штучного інтелекту, оскільки більшість сучасних програм використовують відкриті дані з мережі Інтернет. Варто зазначити, що коли людина використовує опубліковані авторські тексти, наприклад, для відточення своїх умінь, то це підпадає під ст. 28 Закону [13] як вільне відтворення творів в особистих цілях. Проте, ні сам процес «навчання» штучного інтелекту, ні його пізніше використання фінальним користувачем не можна класифікувати як використання в особистих цілях.

До прикладу, у США вже йдуть судові процеси щодо несанкціонованого використання авторських творів для навчання штучного інте-

лекту. У 2023 році газета The New York Times подала до суду на компанії OpenAI, який є розробником ChatGPT, та Microsoft за порушення авторських прав, стверджуючи, що мільйони статей видання були використані для навчання технологій штучного інтелекту, в результаті чого штучний інтелект копіює не лише самі новини, а й імітує їх унікальний стиль [14]. У цьому ж році (2023 рік) було подано позов американської комедійної акторки та письменниці Сари Сільверман разом з письменниками Крістофером Голденом та Річардом Кадрі до компанії OpenAI та Meta щодо порушення авторських прав у якому позивачі стверджують, що компанії без згоди авторів використовували їхні роботи як частину навчальних даних для штучного інтелекту. У позові також стверджується, що книги авторів були взяті з «тіньових бібліотек» [15]. Тобто, варто взяти до уваги і той факт, що штучний інтелект має змогу використовувати для навчання не лише офіційні авторські публікації, а й має доступ до піратських ресурсів.

Окрім того, вже сьогодні на українських книжкових полицях можна побачити згенеровані штучним інтелектом зображення на обкладинках книг, що дає право говорити не лише про порушення авторських прав в процесі «навчання» штучного інтелекту, а й про наступне використання таких скопійованих творів. Отже, питання використання штучним інтелектом авторських творів та використання вже згенерованих творів у комерційній діяльності вже постало де факто.

Варто вказати, що ще 2 грудня 2020 року розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні. Попри узагальнені формулювання вказана концепція передбачала розроблення Етичного кодексу штучного інтелекту за участю широкого кола заінтересованих сторін, а також визначала основним завданням державної політики у сфері правового регулювання галузі штучного інтелекту забезпечення захисту прав та свобод учасників відносин у галузі штучного інтелекту, розроблення та використання технологій штучного інтелекту з дотриманням етичних стандартів [8]. Насправді етичні аспекти ШІ належать до ключових питань, що потребують належної уваги та вирішення, оскільки охоплюють широкий спектр проблем, таких як забезпечення конфіденційності, подолання упередженості та аналіз соціального впливу технологій. Як зазначили О.К. Намясенко та С.М. Ратушний: «Існуючі політичні, геополітичні та економічні розбіжності, які ще більше поширюються агресією РФ проти України, створили умови, за якими розвиток штучного інтелекту та розробка правил його застосування відбуваються паралельно» [3]. Проте в Україні Етичного кодексу штучного інтелекту створено не було. Водночас вільний доступ до систем штучного інтелекту

порушує питання про етичну відповідальність за наслідки прийнятих ними рішень і виконуваних дій та вже породжує нерегульовані правові, а інколи і спірні питання.

Важливим етапом формування принципів використання штучного інтелекту варто відзначити прийняті ЮНЕСКО у листопаді 2021 року «Рекомендації етичності штучного інтелекту» (Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence) (далі – Етичні рекомендації) [16]. Однак варто також вказати, що ці Етичні рекомендації мають характер м'яких нормативних правил та не поклали на держави жорсткі зобов'язання. Крім того, вони є узагальненими, оскільки системи штучного інтелекту мають надзвичайно високу варіативність їх використання. Зокрема у частині 2 розділу 3 рекомендацій визначаються такі принципи: принцип пропорційності та запобігання шкоди (не нашкодь); принцип безпеки та охорони; принцип справедливості та запобігання дискримінації; принцип сталості; принцип конфіденційності та захисту даних; принцип людського нагляду та визначеності; принцип прозорості та зрозумілості; принцип відповідальності та підзвітності; принцип обізнаності та грамотності; принцип багатостороннього та адаптивного управління та співпраці [16].

В контексті цього дослідження вважаємо за доцільне виділити кілька основних принципів, які матимуть вплив і на повсякденне використання генеративного штучного інтелекту.

Одним із таких принципів, викладеним у пп. 35-36 ч. 2 розділу 3 Етичних рекомендацій, є людський нагляд за системами штучного інтелекту та визначення відповідальності, що передбачає зобов'язання держав-членів гарантувати можливість покладення відповідальності за будь-яку стадію життєвого циклу систем штучного інтелекту, при чому це передбачає не лише індивідуальний контроль, а й забезпечення громадського контролю [16].

Інший, викладений у пп. 42-43 ч. 2 розділу 3 Етичних рекомендацій, принцип відповідальності та підзвітності передбачає, що етична відповідальність за рішення та дії в кінцевому підсумку повинна покладатись на учасника/користувача штучного інтелекту відповідно до його ролі в життєвому циклі системи [16].

Важливим також є викладений у пп. 46-47 ч. 2 розділу 3 Етичних рекомендацій принцип багатостороннього та адаптивного управління та співпраці, зокрема з державами. Цей принцип передбачає в тому числі створення способів контролю урядами держав за даними, які створюються на їх території чи проходять через них [16].

Ще один принцип, викладений у пп. 32-34 ч. 2 розділу 3 Етичних рекомендацій, який варто розглянути, це право на конфіденційність і захист даних, який, поміж іншого, передбачає,

що дані для систем штучного інтелекту мають бути зібрані у спосіб, який узгоджується з міжнародним та національним правом [16].

Аналізуючи викладені вище принципи, наведені у Рекомендаціях етичності штучного інтелекту, можна сформулювати певні принципи, які доцільно передбачити в українському законодавстві в контексті правового регулювання контенту генеративного ШІ. Також існує потреба у створенні ефективних механізмів їх реалізації для забезпечення регулювання правових відносин з використанням штучного інтелекту.

Першим є принцип державного нагляду за виходом (спочатку допуском) систем штучного інтелекту на український ринок Інтернет-послуг. В практичному плані дієвим способом може бути покладення відповідальності за контроль штучного інтелекту на провайдера, а також покладення зобов'язань на власника даної комп'ютерної програми щодо необхідності введення певних способів маркування на твори, створені за допомогою штучного інтелекту, при їх копіюванні чи надсиланні. Додатково важливим є створення механізму державного контролю за дотриманням таких законодавчих норм та ефективного реагування через надання можливості блокування ресурсів, які здійснили порушення. Другим важливим принципом є принцип належності відповідальності, тобто має бути визначена можливість покладення відповідальності

не лише на власника штучного інтелекту та провайдера, а й на кінцевого користувача у випадку недобросовісного використання в тій частині його дій, які залежали від такого користувача.

З огляду на зазначене, необхідним кроком є внесення змін до законодавства про авторське право, зокрема в частині питання правомірності використання авторських творів для «навчання» штучного інтелекту при публікації такого авторського твору в мережі Інтернет без згоди/інформування автора про це, а також створення певного способу та процедури вилучення такого твору з бази даних штучного інтелекту на вимогу автора твору. Також важливим є одночасне внесення змін до норм законодавства про освіту, зокрема в частині академічної доброчесності щодо здійснення навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності у спосіб компіювання результатів штучним інтелектом.

Варто вказати, що аналізовані вище Рекомендації етичності штучного інтелекту не є єдиним документом, в якому викладені принципи/вимоги регулювання штучного інтелекту. Не можна не згадати також Доповідь Європейської комісії «Побудова віри в людиноцентричний штучний інтелект» від 2019 [17], Закон про штучний інтелект Європейського парламенту [18] та інші документи, які можуть бути предметом подальших досліджень та аналізу.

Список використаних джерел:

1. Каткова Т. Г. Штучний інтелект в Україні: правові аспекти. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С. 46–55. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.1.8> URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/6_2020/10.pdf (дата звернення: 29.12.2024).
2. Муравська Ю., Сліпченко Т. Правове регулювання штучного інтелекту в Україні та світі. *Актуальні проблеми правознавства*. № 1 (37)/2024. С. 188–195. <https://doi.org/10.35774/>. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1833> (дата звернення: 29.12.2024).
3. Намясенко О., Рагушний С. Штучний інтелект: у пошуках моделі правового регулювання. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 6(6). URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6\(6\)-128-140](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6(6)-128-140) (дата звернення: 28.12.2024).
4. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні: монографія. [За заг. ред. А.І.Шевченка]. Київ: ІПШІ, 2023. 305 с.
5. Явтушенко О.В. Штучний інтелект як перспективний об'єкт цивільно-правового регулювання. *The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права*. – 2021. – № 94. URL: https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2021/11/yavtushenko_94.pdf (дата звернення: 29.12.2024).
6. Янишівський М. М. (2024). Штучний інтелект як загальноцільова технологія: виклики та підходи до публічної політики. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, (14). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-14-02-06> (дата звернення: 29.12.2024).
7. Ярошевська Т.В., Проблеми законодавчого регулювання сфери штучного інтелекту в Україні. *Актуальні проблеми відновлення та розвитку цивільно-правових відносин в сучасних умовах*. 2024. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13783/1/11.pdf> (дата звернення: 29.12.2024).
8. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.12.2024).
9. Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні, Міністерство цифрової трансформації України, 2023. URL: https://cms.thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%94%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%8F_%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0_%D0%B7_%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A8%D0%86_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96_compressed.pdf (дата звернення: 29.12.2024).
10. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. URL: <https://sum.in.ua/s/kompiljacija>. (дата звернення: 28.12.2024)

11. Компіляція джерел: Матеріал з Вікіпедії - вільної енциклопедії. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8F%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB. (дата звернення: 28.12.2024)
12. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 28.12.2024)
13. Про авторське право і суміжні права: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 57, ст. 166. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20?find=1&text=%D0%B1%D0%B0%D0%B7+%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85#w1_8 (дата звернення: 28.12.2024)
14. Тарасовський Ю., *Forbes Ukraine*, 2023. URL:<https://forbes.ua/news/the-new-york-times-podala-pozov-proti-openai-ta-microsoft-za-porushennya-avtorskikh-prav-modelyami-shi-27122023-18187> (дата звернення: 29.12.2024)
15. Dan Milmo, Sarah Silverman sues OpenAI and Meta claiming AI training infringed copyright. *The Guardian*. 2023. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2023/jul/10/sarah-silverman-sues-openai-meta-copyright-infringement> (дата звернення: 29.12.2024)
16. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. UNESCO, November, 2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455> (дата звернення: 28.12.2024).
17. Building Trust in Human-Centric Artificial Intelligence. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. Brussels, 8.4.2019 COM(2019) 168 final URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0168> (дата звернення: 29.12.2024)
18. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj> (дата звернення: 29.12.2024)